

РОЗДІЛ 25

КОРПОРАТИВНА ВЛАДА ТА ПУБЛІЧНЕ АДМІНІСТРУВАННЯ В ДОБРОВІЛЬНИХ ОБ'ЄДНАННЯХ

(ОНИЩЕНКО ОКСАНА АНАТОЛІЇВНА - кандидат наук з державного управління, доцент кафедри менеджменту організацій та логістики Запорізького національного університету (Запоріжжя, Україна)

25.1 Сутність та значення корпоративної влади та публічного адміністрування в добровільних об'єднаннях

25.2 Система корпоративної влади та публічного адміністрування в добровільних об'єднаннях

25.3 Публічне адміністрування в некомерційних організаціях

25.4 Корпоративна влада в господарських товариствах

25.5 Міжнародний та зарубіжний досвід публічного адміністрування та корпоративної влади

Література

25.1 Сутність та значення корпоративної влади в добровільних об'єднаннях

Розглядаючи питання корпоративної влади та публічного адміністрування в добровільних об'єднаннях, необхідно виокремити корпоративні та публічні фактори, які властиві різного роду об'єднанням громадян.

Основним критерієм розмежування добровільних об'єднань є цілі, для досягнення яких вони створюються. Так, основною ціллю некомерційних організацій є реалізація суспільних інтересів, що досягається саме застосуванням механізмів публічної влади та публічного адміністрування (публічний фактор). Публічне адміністрування є різновидом управлінської діяльності інституцій публічної влади, завдяки якій держава та громадянське суспільство забезпечують самокерованість (самоврядність) усієї суспільної системи та її розвиток у певному, визначеному напрямку [7, с.489].

На відміну від некомерційних організацій, основною ціллю діяльності господарських товариств є отримання комерційного прибутку (корпоративний фактор), адже у широкому розумінні корпоративне управління розглядають як систему, за допомогою якої спрямовують та контролюють діяльність саме господарських товариств. Крім того, належна система корпоративного управління дозволяє членам корпорації (як добровільного комерційного об'єднання) контролювати та, за необхідністю, корегувати дії та повноваження призначеного керівництва товариства щодо використання інвестицій та здійснення фінансово-господарської діяльності в цілому.

У рамках корпоративного управління визначається, яким чином інвестори здійснюють контроль за діяльністю менеджерів, а також яку відповідальність несуть менеджери перед інвесторами за результати діяльності товариства.

Таким чином, корпоративне управління – це система взаємовідносин між

власниками (акціонерами) та виконавчими органами господарського товариства щодо управління його діяльністю [10, с.9].

Корпоративну владу в добровільних об'єднаннях можна розглядати в двох аспектах:

по-перше, це влада, здійснювана вповноваженими органами управління в межах самих добровільних об'єднань, яка структурує та контролює діяльність елементів своєї системи, формуючи свою діяльність відповідно до вимог зовнішньої середовища;

по-друге, це корпоративна влада, яка концентруючи всю міць взаємодії елементів, які входять до організації (формування), виробляє значний синергетичний ефект, який має змогу значно впливати на зовнішню середовище.

Корпорація (ср.-лат. *corporatio* об'єднання, спільнота) – спільнота, об'єднання осіб, створене на основі професійних або станових інтересів, які діють відповідно до затвердженого в установленому порядку статуту з ціллю задоволення потреб своїх членів та захисту їх інтересів [1, с.401].

І.М. Кучеренко пропонує підхід до визначення поняття «корпорація» у відмінності від поняття «установа», згідно з яким корпорації являють собою сукупність фізичних осіб, які пов'язані і юридичною особою членством і реалізують спільну мету, тоді як установи задовольняють потреби фізичних осіб, що не є їх членами [9, с.270].

В прямому етимологічному значенні корпорація вказує на об'єднання в одному цілому множини тіл (лат.-*corpus*, тіло). Тобто корпорація являє собою певну організацію елементів, які входячи до неї, делегують їй свої інтереси та цілі, наділяючи тим самим владними повноваженнями, відповідно до яких, корпорація через органи влади здійснює кооперацію та управління структурними елементами.

Підкорення індивіда корпоративній владі, тобто владі колективу, є навіть більш суттєвим та має глобальніші наслідки, аніж підвладність класичним державним структурам, опис яких бачимо ще в трудах Т.Гоббса. Адже держава не втручається на територію індивідуальних бажань та духовних уявлень своїх громадян, відповідно до встановлених законом норм. Державі достатньо лише сумлінного виконання обов'язків громадянами [3]. З іншого боку, при об'єднанні в єдину корпоративну спільноту спостерігаємо формування єдиного суб'єкта із власними духовними, ідеологічними, метафізичними та іншими аспектами, які впливають на кожний його елемент, не зважаючи на його бажання та початкові матеріальні та нематеріальні внески. Особливо це проявляється в громадянських формуваннях ідеологічного або релігійного характеру.

В соціально-політичному та економічному значеннях в такому розуміння корпоративна влада в добровільних об'єднаннях має як позитивні, так і негативні властивості, адже, передаючи частину своїх суверенних прав, елемент корпорації певною мірою нівелює свою суб'єктивну активність та незалежність.

З іншого боку, об'єднуючись навколо авторитетного об'єкту або символу, елементи набувають корпоративного авторитету та перестають бути

розрізненими атомами. При цьому зміст такого об'єднання зазвичай не відіграє суттєвого значення, головним вважається забезпечення згуртування і впевненості.

Таким чином, синергетичний ефект корпорації в добровільних об'єднаннях надає можливість спостерігати більш високий рівень ефективності та мобільності реалізації інтересів її суб'єктів.

В іншому контексті, розглядаючи корпоративну владу в добровільних об'єднаннях, необхідно насамперед зауважити створюваний нею значний ефект, який має непересічне соціально-політичне значення та досягається за рахунок реалізації цілей об'єднання.

Питання соціального та політичного значення добровільних об'єднань та корпоративної влади, здійснюваних ними всередині та зовні абсолютно закономірне та пояснюється реформаційними процесами в державі, де в якості необхідного елемента суспільних перетворень та трансформацій знаходить своє місце ідея будування громадянського суспільства якісно нового рівня. Адже активна громадянська позиція добровільних формувань як індикатор розвитку суспільної свідомості є саме тією специфічною рушійною силою, здатною істотно вплинути на процеси необхідного реформування соціально-політичної сфери.

Якщо в громадянському суспільстві дії людей зумовлені їхніми реальними потребами, то, за думкою В.І. Тимцуника, пріоритетами держави є формальний бік справи [15, с.37]. Але, не зважаючи на відмінності, громадське суспільство та держава не є антагоністами, вони є взаємозумовленими аспектами життя людей, суспільного буття.

Таблиця 25.1 – Порівняльна характеристика громадського суспільства та держави

Ознаки	Громадське суспільство	Держава
Джерело права	Природні права	Законні права
Сфера інтересів	Економіка	Політика
Характер діяльності	Приватний	Публічний
Ступінь свободи	Громадянські свободи	Обов'язок

Проте концепція громадянського суспільства не втрачає актуальності оскільки володіє значним аналітичним, нормативним і політичним потенціалом. Причому тепер вона прийшла в науку надовго. Аналіз останніх наукових досліджень в соціальній сфері дозволяє зробити висновки, що сьогодні центр ваги у вивченні соціальних проблем перенесено з соціалізму на демократію. А в арсеналі демократичної теорії найбільш підходящою для аналізу соціальних проблем є саме концепція громадянського суспільства [15, с.37].

Особливо виділяється суспільний сектор із розгалуженою мережею добровільних громадських об'єднань, які міцно зайняли свою нішу і, разом із іншими інститутами громадянського суспільства, мають значний вплив на соціально-політичні події, що відбуваються в державі.

Громадянське суспільство – це суспільство громадян із високим рівнем економічної, соціальної, політичної, культурної і моральної властивостей, яке спільно з державою утворює розвинені правові відносини; суспільство рівноправних громадян, яке не залежить від держави, але взаємодіє з нею заради спільного блага [12, с.184].

Сильне громадянське суспільство, яке базується на принципах плюралізму, здатне об'єднати широкі пласти населення та являє собою критично важливий фактор в процесі соціально-політичних перетворень в державі.

Одним з провідних механізмів залучення громадян до прийняття державних рішень стало створення при органах державної влади та місцевого самоврядування громадських рад. Їх діяльність протягом всіх років розбудови незалежної держави зазнавала чималих змін, відповідно змінювалися й назви (колегія, рада, консультативна рада тощо), персональний склад учасників, рівень представництва, нормативні робочі документи тощо. Незмінною залишалася тільки основна громадянська місія – активізація процесу формування свідомої й активної позиції громадськості щодо подальшого розвитку державної політики та підтримки громадських ініціатив стосовно участі в державотворчому процесі [2, с. 27].

Крім того, добровільні об'єднання громадян формують таке явище як «Третій сектор». Найменування запозичене із західної термінології, а сама ідея «Третього сектора» досить нова, оскільки в розвинутих країнах вона увійшла до суспільної свідомості лише на початку 1990х років, коли в багатьох країнах спостерігався значний ріст кількості добровільних об'єднань.

Зміст поняття «третього сектора» є й досі нечітким для більшості людей, які вперше із ним стикаються. Його плутають із «третьою силою», «третім шляхом» або навіть із «третім сектором економіки». Насправді, поняття саме означає сектор недержавних некомерційних організацій, які є різновидом добровільних об'єднань.

Теоретична концепція третього сектора знаходиться на стадії формування. Прикладом підходу до визначення третього сектору є бачення Л.І Якобсона [19, с. 22-23]. За його думкою, третій сектор представляє собою сукупність осередків регулярного і більш-менш організованого співробітництва людей. В поле зору потрапляють осередки, які відповідають таким ознакам:

□ співпраці в рамках осередку притаманний певний склад учасників і певні і стабільні цілі; як правило, цілі мають альтруїстичний характер або належать до творчої самореалізації учасників або до колективного облаштування їх приватного життя;

- в будь-якому випадку цілі безпосередньо не пов'язані ні з отриманням прибутку, ні з оволодінням або застосуванням політичної влади; відповідно, осередок безпосередньо не належить до сфер бізнесу або держави;

- осередок виникає, функціонує і зникає на основі добровільної та свідомої самоорганізації; її входи і виходи відкриті; членство не зумовлюється походженням (тому, зокрема, до третього сектору не відносяться сім'ї, клани тощо).

Важливе значення діяльності «третього сектору» відзначає Пітер Ф. Друкер[6, с.396]. За його баченням, найважливішим результатом діяльності некомерційних організацій є формування свідомого громадянина, адже сучасна мегадержава аж ніяк не сприяє вихованню громадянськості. Щоб відродити у людини громадянські почуття, пост капіталістичній державі, крім двох загальновизнаних секторів – «приватного» (тобто бізнесу) і «державного» – потрібен так званий «третій сектор». Іншою мовою, державі потрібен автономний соціальний сектор.

25.2 Система корпоративної влади публічного адміністрування в добровільних об'єднаннях

В процесі специфічної взаємодії держави та громадянського суспільства створюються різного роду об'єднання, формування, засновані відповідно до їх властивих ознак. Чіркін В.Є., в якості таких ознак, відмічає:

- територіальні (за місцем проживання);
- формування, які складаються незалежно від бажання людей (розподіл по класах або соціальним верствам суспільства);
- формування, які складаються свідомо задля досягнення суспільних благ (наприклад, політичні партії);
- формування, які відображають приватні інтереси своїх членів (наприклад, союзи охотників та риболовів);
- такі, що виникають стихійно (натовп, що біжить в паніці в одному напрямку);
- такі, що відрізняються антигромадянським характером (банд формування тощо) [16, с.332].

Згідно із ст.36 Конституції України, громадяни України мають право на свободу об'єднання у політичні партії та громадські організації для здійснення і захисту своїх прав і свобод та задоволення політичних, економічних, соціальних, культурних та інших інтересів, за винятком обмежень, встановлених законом в інтересах національної безпеки та громадського порядку, охорони здоров'я населення або захисту прав і свобод інших людей.

Визначення об'єднання громадян надано в Законі України «Про громадські об'єднання», відповідно до якого громадське об'єднання – це добровільне об'єднання фізичних осіб та/або юридичних осіб приватного права для здійснення та захисту прав і свобод, задоволення суспільних, зокрема економічних, соціальних, культурних, екологічних, та інших інтересів.

Таблиця 25.2 – Класифікація громадських об'єднань відповідно до організаційно-правової форми утворення за Законом України «Про громадські об'єднання»

Громадське об'єднання		
Громадська організація		Громадська спілка
Засновники	Фізичні особи	Юридичні особи приватного права

Члени (учасники)	Фізичні особи	Юридичні особи приватного права та фізичні особи
---------------------	---------------	---

У разі здійснення діяльності зі статусом юридичної особи, громадське об'єднання все одно вважається непідприємницьким товариством, основною метою якого не є одержання прибутку.

Крім того, до добровільних об'єднань слід відносити і підприємницькі організації, які також створюються громадянами на добровільній основі, але здійснюють свою діяльність з метою одержання прибутку.

Таким чином, серед різноманіття формувань слід виділяти добровільні об'єднання, які діють у публічній та приватній сферах.

Головна особливість управління в організаціях публічної сфери полягає у тому, що вони покликані досягати політичних і/або соціальних цілей, на відміну від приватних організацій, які створюються для досягнення економічних специфічних цілей за допомогою планованої та координованої діяльності, для отримання прибутку[4, с. 24–33].

Такими є, наприклад, господарські об'єднання–сукупність самостійних суб'єктів господарювання, які об'єднують свою виробничу, наукову, комерційну та іншу господарську діяльність для захисту спільних інтересів, координації зусиль у вирішенні складних технічних, технологічних, фінансових, соціально-економічних завдань, реалізації цільових програм та проектів інвестиційного та науково-технічного характеру[20, с.89].

За критерієм мети створення та діяльності, добровільні об'єднання поділяють на: підприємницькі (комерційні) та непідприємницькі (некомерційні) організації:

Підхід щодо віднесення кооперативних організацій до категорії підприємницьких пояснюється невизначеністю в українському законодавстві поняття «суб'єкт підприємницької діяльності», яке сформульоване опосередковано через поняття «господарської діяльності»–діяльності, що здійснюється для досягнення економічних і соціальних результатів та з метою одержання прибутку. І, відповідно до ч.2 ст.3 Господарського кодексу України, є підприємництвом, а суб'єкти підприємництва – підприємцями. А, так як корпоративні організації (кооперативи та кооперативні об'єднання), відповідно до ст.2 Закону України «Про кооперацію» утворюються для ведення спільної господарської та іншої діяльності з метою задоволення своїх економічних, соціальних та інших потреб на засадах самоврядування, відносимо їх до категорії підприємницьких організацій.

Таблиця 25.3 – Класифікація добровільних об'єднань

Підприємницькі (комерційні) організації			Непідприємницькі (некомерційні) організації
Господарські товариства	Кооперативні організації		– Політичні партії
– Акціонерні товариства	Кооперативи	Кооперативні	– Територіальні громади

			об'єднання	
– Товариства з обмеженою відповідальністю	<i>За напрямом діяльності</i>	<i>За характером діяльності</i>	– Спілка	– Об'єднання співвласників багатоквартирних будинків
	– Сільськогосподарські	– Виробничі		
– Товариства з додатковою відповідальністю	– Житлово-будівельні	– Обслуговуючі	– Асоціація	– Торгово-промислові палати
– Повні товариства	– Садово-огородні	– Споживчі	– Ліга	– Релігійні організації
– Командитні товариства	– Торговельно-закупівельні		– Альянс і т.п.	– Благодійні фонди
	– Гаражні і т.п.			– Творчі спілки
				– Профспілки
				– Організації роботодавців
				– Молодіжні, – дитячі, – жіночі і т.п.

Не всі з наведених підприємницьких організацій-добровільних об'єднань (наприклад, гаражні, житлово-будівельні, садово-городні, освітні кооперативи), хоча і створюються з метою задоволення економічних, соціальних та інших потреб своїх членів, належать до прибуткових організацій, адже їх діяльність не передбачає одержання прибутку згідно з нормами відповідних законів.

Навпаки, громадські організації, які мають статус юридичної особи мають право займатися підприємницькою діяльністю, якщо це передбачено статутом за умови, що така діяльність відповідає меті об'єднання та сприяє її досягненню. Відомості про здійснення підприємницької діяльності громадським об'єднанням включаються до Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань, відповідно до ст.21 Закону України «Про громадські об'єднання».

Не зважаючи на різноманітні форми та характер добровільних об'єднань, різні підходи до управління в них, всім ним притаманні певні загальні ознаки:

- добровільність (передбачає вільну участь або неучасть у громадському об'єднанні, вступ, участь та вихід з нього відповідно до індивідуальних інтересів);

- самоврядність (в своїй внутрішній діяльності добровільні об'єднання керуються власними корпоративними нормами, прийнятими та регульованими створеними з цією метою органами);

- законні цілі (добровільні об'єднання можуть бути створені із різними цілями: досягнення соціальних або політичних цілей, але всі ці цілі повинні відповідати вимогам чинного законодавства та не заважати реалізації прав і свобод інших суб'єктів суспільних відносин);

- прозорість та відкритість (всі члени (учасники) громадського об'єднання мають вільний доступ до інформації про його діяльність, прийняті

об'єднанням рішення та здійснені заходи).

Таблиця 25.4 – Публічне адміністрування в добровільних об'єднаннях регулюється правовими та неправовими нормами:

Правові норми	Неправові норми
Закони, підзаконні акти	Звичай, традиції
Статут та внутрішні акти об'єднання	Норми моралі, етики тощо

Добровільні об'єднання діють на основі статутів та інших установчих актах (установчі договори, протоколи зборів засновників). За загальними вимогами в установчих актах міститься наступна інформація:

- найменування (повне та скорочене);
- цілі та напрями діяльності;
- місцезнаходження;
- порядок і умови вступу в об'єднання;
- порядок набуття і припинення членства в об'єднанні;
- права та обов'язки членів об'єднання;
- порядок ліквідації об'єднання;
- організаційна структура;
- повноваження органів управління;
- джерела надходження і порядок використання коштів та майна;
- порядок прийняття та оскарження рішень;
- порядок внесення змін до статуту.

Установчі акти окремих добровільних об'єднань повинні містити специфічні положення. Наприклад, в статуті сільськогосподарських кооперативів зазначаються умови сплати вступних та пайових внесків; в статуті політичних партій вказується розмір квот, що визначає мінімальний рівень представництва жінок і чоловіків у виборчому списку кандидатів у народні депутати України від партії; статуту профспілок – вказівку на професійні групи об'єднання громадян тощо.

За типовою схемою організаційної структури управління більшості добровільних об'єднань громадян, відповідно до норм законодавства та статутів, вищим керівним органом є загальні збори членів добровільного об'єднання.

Таблиця 25.5 – Система органів управління в добровільних об'єднаннях

Загальні збори членів об'єднання	Керівний орган (одноосібний керівник/колегіальний орган): Голова Заступник Секретар	Наглядова рада	Контрольні та ревізійні комісії, служби внутрішнього аудиту	Організаційні комітети	Органи із зв'язків з установами та організаціями
----------------------------------	--	----------------	---	------------------------	--

Статутом організації може бути встановлена періодичність зборів, а також можливість проведення позачергових зборів. На загальних зборах підіймаються та вирішуються питання, які виникають у зв'язку із реалізацією діяльності добровільного об'єднання. Для вирішення питань передбачена процедура голосування, де рішення приймаються (в залежності від їх значення) простою більшістю (більше половини присутніх), кваліфікованою більшістю (2/3 присутніх) або одногосно.

Виконавчим органом добровільних об'єднань виступає керівний орган. Згідно із статутом об'єднання, керівним органом вважається одноосібний керівник або колегіальний орган (рада директорів, комітет, правління та інше). В рамках колегіального керівного органу зокрема обирають голову, заступника або заступників голови, секретаря (секретарів) та інших посадових осіб за необхідністю та відповідно до статуту добровільного об'єднання.

Для здійснення контролю за діяльністю виконавчого органу та захисту прав акціонерів підприємницьких організацій створюються наглядові ради.

Метою діяльності наглядової ради є представництво інтересів та захист прав акціонерів, забезпечення ефективності їхніх інвестицій, сприяння реалізації статутних завдань організації, розробка стратегії, спрямованої на підвищення прибутковості та конкурентоспроможності організації.

Статутом організації або за рішенням загальних зборів на наглядову раду може покладатися виконання окремих функцій, що належать до компетенції загальних зборів, крім тих, що віднесені законом до виключної компетенції загальних зборів.

Наглядова рада звітує перед загальними зборами акціонерів про свою діяльність, загальний стан організації та вжиті нею заходи, спрямовані на досягнення статутної мети.

З метою контролю та перевірки різних аспектів діяльності добровільного об'єднання створюються контрольні та ревізійні комісії, які наділені широкими повноваженнями з контролю реалізації діяльності об'єднання та його членів (окрім загальних зборів членів та керівного органу, відповідно до субординації).

З ціллю організації та реєстрації добровільного об'єднання засновуються організаційні комітети, вповноважені представляти добровільне об'єднання в органах державної влади.

Специфічними видами добровільних об'єднань у внутрішній системі адміністрування можуть створюватися відповідні органи із зв'язків з громадськістю або відповідних установ та організацій.

В окремих видах добровільних об'єднань організаційна структура управління має відповідні особливості, які будуть розглянуті в наступних розділах.

25.3 Публічне адміністрування в некомерційних організаціях

Головною ціллю діяльності добровільних об'єднань категорії

непідприємницьких (некомерційних) організацій є захист прав і свобод їх членів (учасників), а також задоволення їх суспільних інтересів (соціальних, економічних, політичних, ідеологічних, культурних та інших). П.П. Шляхтун [18, с. 289-293] розрізняє добровільні об'єднання виду громадських організацій за їх соціальною основою, сферами діяльності, організаційною побудовою, цілями, методами й засобами діяльності, і, на цій основі, класифікує за наступними підставами (ознаками):

1) за соціальною основою (спільнотою людей, інтереси якої організація виражає і представників якої організаційно об'єднує):

- соціально-класові (суспільні класи, внутрішньокласові та міжкласові соціальні верстви і групи): профспілки та організації роботодавців;
- етнічні (племена, народності, нації);
- демографічні (чоловіки, жінки, діти, молодь, особи середнього та старшого віку): жіночі, дитячі, молодіжні, ветеранські об'єднання;
- професійні (робітники, селяни, службовці, спеціалісти, підприємці): організації робітників, селян, службовців, спеціалістів, підприємців, письменників, художників, композиторів, акторів, журналістів тощо;
- територіальні (жителі окремих адміністративно-територіальних одиниць – сіл, селищ, міст, районів, областей): територіальні громади, об'єднання осіб однієї національної належності.

2) за сферою суспільного життя:

- організації, що діють в економічній сфері: профспілки й об'єднання роботодавців, а також організації споживачів, товариств економічної взаємодопомоги, кооперативів невиробничого характеру тощо;
- організації, що діють в соціальній сфері та задовольняють соціальні потреби людей в охороні здоров'я і медичній допомозі, житлі, соціальному захисті: лікарняні каси, товариства Червоного Хреста, товариства інвалідів (сліпих, глухонімих та ін.), благодійні фонди, житлово-будівельні та гаражно-будівельні кооперативи, об'єднання співвласників багатоквартирних будинків тощо;
- організації, що діють в політичній сфері та тією чи іншою мірою пов'язують свою діяльність із здійсненням публічної влади: політичні партії, молодіжні, жіночі, ветеранські, правозахисні, екологічні, антивоєнні об'єднання, комітети виборців тощо;
- організації, що діють в соціально-культурній сфері: творчі спілки, наукові й спортивні товариства, аматорські об'єднання тощо. До цієї сфери віднесені також релігійні організації [18, с. 292].

3) за організаційною побудовою:

- централізовані – мають централізовану організаційну структуру, систему місцевих і регіональних чи галузевих організацій та їхніх керівних органів, фіксоване членство, яке передбачає сплату членських внесків (наприклад, профспілки);
- децентралізовані – для участі в таких організаціях достатньо лише заяви (молодіжні, жіночі, ветеранські об'єднання).

4) за ідейною орієнтацією:

- комуністичні,
- соціал-демократичні,
- ліберальні,
- консервативні,
- клерикальні,
- анархістські та інші організації.

Конституцією України в ст.36 за громадянами закріплено право об'єднуватися у політичні партії та об'єднання громадян з метою здійснення прав і свобод, а також задоволення політичних, економічних, соціальних, культурних та інших інтересів.

Під «громадським об'єднанням», відповідно до ст.1 Закону України «Про громадські об'єднання» від 22 березня 2012 року, слід розуміти добровільні об'єднання фізичних та/або юридичних осіб приватного права для здійснення та захисту прав і свобод, задоволення суспільних, зокрема економічних, соціальних, культурних, екологічних, та інших інтересів. Законом передбачено дві можливі організаційно-правові форми громадських об'єднань:

- громадські організації;
- громадські спілки.

Громадською організацією, у свою чергу, вважається громадське об'єднання, засновниками та членами (учасниками) якого є фізичні особи. А громадською спілкою – об'єднання, засновниками якого є юридичні особи приватного права, а членами (учасниками) можуть бути як юридичні особи приватного права, так і фізичні особи.

Громадяни України, інших держав та особи без громадянства можуть засновувати громадські організації, за умови досягнення ними 18 років. Стосовно молодіжних та дитячих організацій вікова межа знижена до 14 років. Засновниками громадської спілки можуть бути юридичні особи приватного права, у тому числі громадські об'єднання зі статусом юридичної особи.

Членами громадських організацій можуть бути особи, які досягли 14 років. Вік членів молодіжних та дитячих громадських організацій може бути ще менший, що визначається їх статутами в межах, встановлених законами України.

Громадські організації засновуються шляхом прийнятті відповідного рішення на установчих зборах, що оформлюється протоколом, та діють на основі.

Задля досягнення статутних цілей, громадські організації можуть:

- вільно поширювати інформацію про свою діяльність;
- отримувати публічну інформацію від органів державної влади;
- пропагувати свою мету;
- брати участь у розробленні проектів нормативно-правових актів;
- проводити мирні зібрання;
- засновувати підприємства та товариства (на відміну від політичних партій, які не мають такої можливості, відповідно до чинного законодавства);
- здійснювати підприємницьку діяльність (за умов наявності правового статусу юридичної особи);

- засновувати з метою досягнення своєї статутної мети (цілей) засоби масової інформації;
- брати участь у здійсненні державної регуляторної політики;
- брати участь у порядку, визначеному законодавством, у роботі консультативних, дорадчих та інших допоміжних органів, що утворюються органами державної влади;
- здійснювати інші права, не заборонені законом.

Політичні партії є одним з найбільш вповноважених в сфері здійснення публічної влади видів добровільних об'єднань. Згідно з визначенням, наданим ст.2 Закону України «Про політичні партії в Україні» від 5 квітня 2001 року, це добровільне об'єднання громадян навколо певної загальнонаціональної програми суспільного розвитку, яке має на меті сприяння формуванню і вираженню політичної волі громадян. Для реалізації поставлених цілей політичні партії беруть участь у виборах та інших політичних заходах.

Створення політичної партії – досить складна процедура, у порівнянні зі створенням інших добровільних об'єднань. Відповідно до ст.10 Закону України «Про політичні партії в Україні», рішення про створення політичної партії приймається на її установчому з'їзді (конференції, зборах), та підтверджується протоколом. Це рішення має бути підтримано підписами не менше 10 тисяч громадян України, які відповідно до Конституції України мають право голосу на виборах, зібраними не менш як у двох третинах районів не менш як двох третин областей України, міст Києва і Севастополя та не менш як у двох третинах районів Автономної Республіки Крим.

Політична партія створюється групою громадян України у складі не менш як 100 осіб. Діяльність політичної партії може здійснюватися лише після її реєстрації, процедура якої регулюється Законом України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань». Крім того, політичні партії підлягають обов'язковій реєстрації Міністерством юстиції України.

Наявність формальної організаційної структури та чітких зв'язків між її елементами відрізняє політичні партії від більшості інших добровільних формувань. Політичні партії діють на основі статутів, відповідно до положень яких відбувається розподіл ролей, повноважень, а також поділ праці та відповідальність за її виконання. Важливими елементами публічного адміністрування та корпоративної влади в політичних партіях є роль первинних партійних організацій, партійного керівництва різного рівня, процедура прийняття партійних рішень.

До структури органів політичних партій входять партійні осередки, місцеві, регіональні партійні організації та центральні органи партії. Партійні організації утворюються і діють за територіальною та іншими ознаками, що не суперечать чинному законодавству України.

Адміністративне управління діяльністю політичної партії здійснюється створеними партійною структурою керівними органами. Вищий керівний орган політичної партії – її з'їзд (конференція). З'їзд партії зазвичай складається з делегатів, обраних на регіональних конференціях партії, або партійними

осередками. На з'їзді обираються вищі постійно діючі керівні органи партії: центральний комітет, правління, президія та ін. Як і в системі більшості інших добровільних об'єднань, політичними партіями також засновуються контрольно-ревізійні внутрішні підрозділи та департаменти. Діяльність партійних осередків зазвичай регулюється внутрішнім статутом політичної партії.

Шляхом прийняття адміністративних рішень та реалізації корпоративної влади, політичні партії для досягнення цілей, згідно статуту, реалізують свої права, до яких відповідно до ст.12 Закону України «Про політичні партії в Україні», належать:

- вільне провадження діяльності у межах, передбачених Конституцією України, Законом України «Про політичні партії в Україні» та іншими законами України;
- можливість участі у виборах Президента України, до Верховної Ради України, до інших органів державної влади, органів місцевого самоврядування та їх посадових осіб у порядку, встановленому відповідними законами України;
- використання державних засобів масової інформації, а також заснування власних ЗМІ;
- підтримка міжнародних зв'язки з політичними партіями, громадськими організаціями інших держав, міжнародними і міжурядовими організаціями, заснування (вступ між собою у) міжнародних спілок з додержанням вимог Закону;
- ідейна, організаційна та матеріальна підтримка молодіжних, жіночих та інших об'єднань громадян, надання допомоги у їх створенні.

Для здійснення своїх статутних завдань політичні партії володіють власними коштами та майном. Законодавство передбачає два способи набуття такого майна та коштів:

- внески на підтримку партії(грошові кошти чи інше майно, переваги, пільги, послуги, позики (кредити), нематеріальні активи, будь-які інші вигоди нематеріального або негрошового характеру, у тому числі членські внески членів політичної партії, спонсорство третіми особами заходів чи іншої діяльності на підтримку політичної партії, товари, роботи, послуги, надані або отримані безоплатно чи на пільгових умовах (за ціною, нижчою за ринкову вартість ідентичних або подібних робіт, товарів та послуг на відповідному ринку);
- державне фінансування (фінансування статутної діяльності політичних партій, не пов'язаної з їхньою участю у виборах народних депутатів України, виборах Президента України і місцевих виборах, у тому числі оплата праці працівників статутних органів політичної партії, її місцевих організацій в порядку, передбаченому законодавством; відшкодування витрат політичних партій, пов'язаних з фінансуванням передвиборної агітації під час чергових та позачергових виборів народних депутатів України).

У разі порушення політичними партіями Конституції України, законів України передбачено застосування до них наступних заходів:

- попередження про недопущення незаконної діяльності;
- заборона політичної партії.

Корпоративна влада та публічне адміністрування в більшості добровільних об'єднань здійснюється за принципами управління та адміністрування в громадських об'єднаннях. Специфічні особливості управління властиві, наприклад, релігійним об'єднанням, профспілкам, організаціям роботодавців, добровільним об'єднанням територіальних громад, об'єднанням співвласників багатоквартирних будинків, благодійним організаціям, творчим спілкам, торгово-промисловим палатам, жіночим, молодіжним та дитячим організаціям, що регулюється відповідно Законом України «Про свободу совісті та релігійні організації» від 23 квітня 1991 року, Законом України «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності» від 15 вересня 1999 року, Законом України «Про організації роботодавців, їх об'єднання, права і гарантії їх діяльності» від 22 червня 2012 року, Законом України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» від 5 лютого 2015 року, Законом України «Про об'єднання співвласників багатоквартирного будинку» від 29 листопада 2001 року, Законом України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» від 5 липня 2012 року, Законом України «Про професійних творчих працівників та творчі спілки» від 7 жовтня 1997 року, Законом України «Про торгово-промислові палати в Україні» від 2 грудня 1997 року, Законом України «Про молодіжні та дитячі громадські організації» від 1 грудня 1998 року.

25.4 Корпоративна влада в господарських товариствах

Господарські товариства є найбільш поширеною формою колективної підприємницької діяльності, яка передбачає можливість здійснення будь-яких (за винятком таких, що суперечать законодавству) видів підприємницької діяльності.

Відповідно до ст.1 Закону України «Про господарські товариства» від 19 вересня 1991 року, господарськими товариствами визнаються підприємства, установи, організації, створені на засадах угоди юридичними особами і громадянами шляхом об'єднання їх майна та підприємницької діяльності з метою одержання прибутку.

Законодавством України передбачено п'ять видів господарських товариств: акціонерні товариства, товариства з обмеженою відповідальністю, товариства з додатковою відповідальністю, повні товариства та командитні товариства.

З метою впровадження загальновизнаних цивілізованих, добросовісних ділових відносин у процесі здійснення корпоративного управління, регламентації та регулювання реалізації корпоративної влади в Україні, Державною комісією з цінних паперів та фондового ринку було ухвалене рішення про затвердження принципів корпоративного управління від 11 грудня 2003 року[13], згідно із яким, сутністю корпоративного управління є система

відносин між інвесторами - власниками товариства, його менеджерами, а також заінтересованими особами для забезпечення ефективної діяльності товариства, рівноваги впливу та балансу інтересів учасників корпоративних відносин.

Крім того, зазначається важливість корпоративного управління як для товариств, так і для держави. Важливість корпоративного управління для товариств полягає у його внеску до підвищення їх конкурентоспроможності та економічної ефективності завдяки забезпеченню:

- належної уваги до інтересів акціонерів;
- рівноваги впливу та балансу інтересів учасників корпоративних відносин;
- фінансової прозорості;
- запровадження правил ефективного менеджменту та належного контролю.

Таблиця 25.6 – Види господарських товариств

Господарські товариства					
Акціонерні товариства		Товариства з обмеженою відповідальністю	Товариства з додатковою відповідальністю	Повні товариства	Командитні товариства
Відкриті: акції розповсюджуються шляхом відкритої підписки та купівлі-продажу на біржах	Закриті: акції розподіляються між засновниками і не розповсюджуються шляхом підписки або купівлі-продажу на біржі				

Мають статутний капітал, поділений на визначену кількість акцій рівної номінальної вартості, несуть відповідальність за зобов'язаннями тільки майном товариств	Мають статутний капітал, розділений на частки, розмір яких визначається установчими документами. Учасники (максимальна кількість – 100 осіб) несуть відповідальність в межах їх вкладів	Статутний капітал поділений на частки визначених установчими документами розмірів. Учасники відповідають за боргами своїми внесками до статутного капіталу, а при недостатності сум – додатково своїм майном в однаковому для всіх учасників кратному розмірі до внеску кожного учасника	Учасники займаються спільною підприємницькою діяльністю і несуть солідарну відповідальність за зобов'язаннями товариства усім своїм майном	Разом з учасниками, які здійснюють від імені товариства підприємницьку діяльність і несуть відповідальність всім своїм майном, є один або більше учасників, які не беруть участі в діяльності товариства і відповідальність яких обмежується вкладом у майні товариства.
--	---	--	--	--

Важливість корпоративного управління для держави обумовлена його впливом на соціальний та економічний розвиток країни через:

- сприяння розвитку інвестиційних процесів, забезпечення впевненості та підвищення довіри інвесторів;
- підвищення ефективності використання капіталу та діяльності товариств;
- урахування інтересів широкого кола заінтересованих осіб, що забезпечує здійснення товариствами діяльності на благо суспільства та зростання національного багатства.

Відповідно до принципів корпоративного управління, мета товариства полягає у максимізації добробуту акціонерів за рахунок зростання ринкової вартості акцій товариства, а також отримання акціонерами дивідендів. Також товариство повинно забезпечувати захист прав, законних інтересів акціонерів та рівне ставлення до всіх акціонерів незалежно від того, чи є акціонер резидентом України, від кількості акцій, якими він володіє, та інших факторів.

Товариство повинно сприяти реалізації та забезпечувати захист прав та законних інтересів акціонерів, зокрема:

- 1) право на участь в управлінні товариством шляхом участі та голосування на загальних зборах, а саме:

- брати участь у вирішенні найважливіших питань діяльності товариства;
- вчасно отримувати повідомлення про скликання загальних зборів;
- своєчасно та у зручний для акціонера спосіб знайомитися з матеріалами, пов'язаними з порядком денним загальних зборів, та отримувати додаткову інформацію стосовно питань порядку денного загальних зборів;
- вносити пропозиції та вимагати їх включення до порядку денного загальних зборів;
- брати участь у загальних зборах особисто або через вільно обраного представника;
- брати участь в обговоренні та голосуванні з питань порядку денного, причому процедура голосування на загальних зборах повинна забезпечувати прозорість та надійність підрахунку голосів;

2) право на отримання частини прибутку товариства у розмірі, пропорційному належній акціонерів кількості акцій;

3) право на своєчасне отримання повної та достовірної інформації про фінансово-господарський стан товариства та результати його діяльності, суттєві факти, що впливають або можуть впливати на вартість цінних паперів та (або) розмір доходу за ними, про випуск товариством цінних паперів тощо;

4) право на вільне розпорядження акціями;

5) право на надійну та ефективну реєстрацію та підтвердження права власності на акції;

6) право вимагати обов'язкового викупу товариством акцій за справедливою ціною в акціонерів, які не голосували «за», або принаймні у тих акціонерів, які голосували «проти» певних прийнятих загальними зборами рішень, які обмежують їх права.

Ефективне управління потребує наявності у корпоративній структурі товариства дієвої, незалежної наглядової ради та кваліфікованого виконавчого органу (менеджменту), раціонального і чіткого розподілу повноважень між ними, а також належної системи підзвітності та контролю. Система корпоративного управління повинна створювати необхідні умови для своєчасного обміну інформацією та ефективної взаємодії між наглядовою радою та виконавчим органом. Органи товариства та їх посадові особи повинні діяти добросовісно та розумно в інтересах товариства.

Відповідно до принципів корпоративного управління [13], наглядова рада товариства забезпечує стратегічне керівництво діяльністю товариства, контроль за діяльністю виконавчого органу та захист прав усіх акціонерів. Ефективне управління повинно передбачати систему звітності ради перед загальними зборами товариства.

Виконавчий орган товариства є підзвітним наглядовій раді та загальним зборам акціонерів, та здійснює керівництво поточною діяльністю товариства.

Контроль за фінансово-господарською діяльністю товариства повинен здійснюватися як через залучення незалежного зовнішнього аудитора (аудиторської фірми), так і через механізми внутрішнього контролю, який здійснюється:

- наглядовою радою через аудиторський комітет ради з метою забезпечення функціонування належної системи контролю, а також здійснення стратегічного контролю за фінансово-господарською діяльністю товариства;
- ревізійною комісією, яка здійснює оперативний контроль за фінансово-господарською діяльністю товариства шляхом проведення планових та позапланових перевірок;
- службою внутрішнього аудиту або внутрішнім аудитором, які здійснюють поточний контроль за фінансово-господарською діяльністю товариства.

25.5 Міжнародний та зарубіжний досвід публічного адміністрування та корпоративної влади

Міжнародні політичні, економічні, соціальні, культурні та інші зносини відзначаються великою кількістю суб'єктів, які є учасниками таких відносин (або правовідносин після оформлення відповідної міжнародної угоди). Найбільш вповноваженими суб'єктами міжнародних публічних відносин є держави, адже вони єдині серед інших учасників наділені абсолютним суверенітетом.

На міжнародній арені діють різноманітні міжнародні організації, які за основною класифікацією (відповідно до критерію суб'єктів створення) розділяють на міждержавні або міжурядові (створені державами) та недержавні або неурядові (зазвичай створені громадськими об'єднаннями різних країн світу). Всі вони також є суб'єктами міжнародних публічних відносин, але не міжнародного публічного права, адже право вступати в міжнародні публічні правовідносини та персоніфікувати державу на міжнародній арені можуть лише міжнародні міжурядові організації через дипломатичних представників держав-учасниць.

В планетарному масштабі публічну владу від імені держав здійснюють всесвітні (універсальні) міжнародні організації. Так, Організація Об'єднаних Націй та її спеціалізовані установи (ЮНЕСКО, МОП, ВООЗ, МВФ, МБРР, ВПС, ІКАО, ІМО та ін.) здійснює публічну владу щодо держав-членів (якими є всі визнані держави світу), а у питаннях з підтримки міжнародного миру та безпеки, і на держав, які не є членами ООН.

Регіональні міждержавні організації здійснюють публічну владу по відношенню до держав-членів відповідного географічного регіону. Зазвичай такі організації створюються за територіальним критерієм (СНД, ЄС, ОАД, ОАЄ, ЛАД), але зустрічаються і виключення, наприклад, Організація північноатлантичного договору сьогодні включає членів з різних географічних регіонів планети.

Особливістю публічної влади, здійснюваної в міжнародній публічно-правовій сфері, є процедура нормотворення та виконання правових норм. Так, міжнародна спільнота, виражена у формі міжнародних публічних організацій, вповноважена самостійно приймати обов'язкові для виконання самою собою

норми та правила. Крім того, міжнародним публічним правом передбачена можливість застосування мір примусового характеру (реторсій та репресалій) самими суб'єктами міжнародних публічних правовідносин до суб'єктів порушників. Таким мірами можуть бути санкції дипломатичного та економічного характеру: призупинення або розірвання дипломатичних та консульських відносин; введення ембарго та бойкоту, замороження вкладів суб'єкта-порушника в банківських установах та інше. В якості крайньої міри, лише за умови відповідного рішення Ради Безпеки ООН (єдиного органа в світі, на який покладено відповідальність за підтримання міжнародного миру та безпеки та єдиного, наділеного відповідними повноваженнями), передбачено можливість застосування санкцій збройного характеру. У разі протистояння зовнішній агресії з метою самооборони, відповідно до ст.51 Статуту ООН, передбачено можливість застосування зброї лише до моменту, поки Рада Безпеки ООН не візьме на себе обов'язки з розв'язання конфлікту.

Останніми роками по всьому світі спостерігається тенденція активізації діяльності громадянського суспільства, що виражається в посиленні ролі добровільних об'єднань, у першу чергу, некомерційних організацій, у трансформаційних соціально-економічних та політичних процесах великої кількості сучасних країн світу. Зростання потужності добровільних об'єднань громадян свідчить про якісно новий рівень усвідомлення значущої ролі громадянського суспільства та його впливу на розвиток країни, що призводить до розподілу публічної влади по всьому суспільно-політичному сектору.

З іншого боку, намічається інша тенденція жорсткого контролю за діяльністю некомерційних організацій з боку держави. Адже у разі реалізації інтересів іноземних інвесторів на шкоду національним організаціям, або, навіть, державі та її безпеці, наслідки діяльності некомерційних організацій матимуть виключно деструктивний та суспільно-небезпечний характер.

Історичний досвід некомерційних організацій у країнах Заходу свідчить про те, що вони:

По-перше, підтримуються та заохочуються державою в рамках загальнодержавної політики зменшення централізованого державного управління у багатьох сферах суспільного життя. Так, у США постійно пропагується участь у громадських волонтерських організаціях з ціллю підтримки високої громадянської якості в суспільстві, а у країнах Європи створюються структури (юридичні особи) публічного права, які наділені правом здійснення деяких державних функцій – це, насамперед, організації професійного самоврядування. Діяльність таких організацій спрямовується переважно на досягнення та вирішення наступних цілей і завдань:

- сприяння організації професійної діяльності, зокрема через її участь у процедурах допуску до професії (ліцензуванні) та виключення з професії (дискваліфікації);

- підвищення професійного рівня членів професії, а також сприяння підготовці осіб, які претендують на право займатись такою діяльністю;

- підвищення рівня матеріальної відповідальності членів професії перед пацієнтом (створення фонду відшкодування);

– представництво інтересів професії та надання інформації про діяльність організації;

– розвиток міжнародних зв'язків, обмін досвідом з іноземними організаціями професійного самоврядування.

По-друге, формуються виключно демократичним шляхом. Зокрема, за визначенням історичних аспектів формування некомерційних організацій в США А. Шліхтера, некомерційні організації формувались знизу, методом самоорганізації для з'ясування питань, які зачіпали інтереси різних категорій суспільства, включаючи питання політичної соціалізації, мовної та культурної адаптації іммігрантів, які прибували до країни [17, с.31].

На протязі двох останніх десятиліть у країнах Заходу спостерігається зростання чисельності людей, які, увійшовши у пенсійний вік, зберігають активну громадянську позицію. Серед них багато людей з високим рівнем освіти: лікарів, юристів, вчителів, які активно виступають у НКО, орієнтовані на захист навколишнього середовища, на боротьбу з бідністю у країнах третього світу. Багато з них є членами антиглобалістського руху [14, с.162].

Роль політичних партій в суспільстві, їх відносини з державою в різних країнах неоднакові. У демократичних країнах (Німеччина, Франція та ін.), де існує багатопартійність, партії сприяють формуванню політичної волі народу і її висловом на виборах. У тоталітарних державах (наприклад, в минулому у фашистській Німеччині, Італії, Іспанії) законодавство дозволяло діяльність тільки однієї партії, на чолі якої стояв фюрер, дуче, кау-дільо. У країнах тоталітарного соціалізму закріплюється керівна роль в суспільстві і державі однієї партії – комуністичної, а інші партії, якщо вони є, повинні бути союзними з комуністичною партією і аж ніяк не опозиційними їй. У зв'язку з цим, хоча органи управління партійними справами зовні можуть бути схожі ми (з'їзди, центральні комітети і т.д.), принципи внутрішнього управління в партіях тієї чи іншої групи країн неоднакові. У демократичних партіях рішення приймаються на основі компромісів, взаємних поступок, узгодження різних позицій; в партіях тоталітарного типу діє, по суті, наказовий порядок, хоча статuti можуть містити положення про внутрішньопартійну демократію [16, с.353-354].

Стосовно комерційного сектору, то питома увага до корпоративного управління обумовлена, передусім міжнародними процесами глобалізації фінансових ринків, лібералізації руху капіталу. Упорядкування та систематизація принципів корпоративного управління в зарубіжних країнах є спробою встановлення загальноприйнятих, прозорих та зрозумілих в усьому світі «правил гри» на фінансовому ринку. Розробка міжнародних стандартів корпоративного управління є також відповіддю суспільства на світові фінансові кризи та прагненням до стабільності фінансових ринків.

Найбільш поширеними моделями корпоративного управління сьогодні вважаються: англо-американська, німецька та японська моделі.

Англо-американська модель застосовується у корпоративних об'єднаннях Великобританії та США. Для комерційних корпоративних організації цих країн характерна значна «розпорошеність власності», тобто акціонерні товариства

мають багато власників, кожен з яких володіє дрібною часткою корпоративного капіталу.

Внаслідок такої «розпорошеності» акціонерного капіталу в США права акціонерів у значній мірі обмежені — вони мають так названі «залишкові права контролю»:

- обрання (усунення) ради директорів;
- участь у голосуванні з приводу змін у статуті організації;
- участь у розгляді планів роботи з пенсійними фондами приватного сектора;
- участь у прийнятті рішень щодо реорганізації корпорації.

У США та у європейських країнах інтереси акціонерів часто реалізуються через багаторівневу систему представництва на зборах акціонерів. Основна причина різний рівень концентрації акціонерного капіталу і відповідно можливостей прямого представництва.

Ради директорів акціонерних організацій у США є однопалатними (унітарними). Вони складаються з незалежних (зовнішніх — аутсайдерів) і виконавчих (внутрішніх — інсайдерів) директорів. Законодавчо чітко не встановлюється кількість незалежних директорів у раді, не регламентуються також правила роботи її голови. Разом з тим, головний керуючий зазвичай є головою ради директорів.

Коло обов'язків рад директорів у США:

- формулювання місії, основних цілей і стратегії корпорації;
- контроль за процедурами обрання і переобрання ради директорів і вищих керуючих (топ-менеджерів);
- оцінка фінансової діяльності і розподіл фондів (у тому числі інвестицій);
- контроль виконання організацією її соціальних зобов'язань;
- інформування акціонерів про результати управління компанією;
- контроль законності діяльності організації.

Німецька модель корпоративного управління, яка, крім Німеччини, розповсюджена країнами Нідерланди, Канада, Австралія, Скандинавія, частково Нова Зеландія, Франція та Бельгія, відрізняється значною концентрацією власності. Тут в більшості компаній є один великий акціонер — власник контрольного пакету акцій. А склад вищих органів влади акціонерних товариств і їх компетенція визначаються чинним законодавством і рішеннями акціонерів (засновників) корпорацій. Вищим органом влади корпорацій цієї моделі є збори акціонерів. Дирекція виступає в ролі довірених осіб корпорації і її акціонерів.

Для німецької моделі характерне створення двопалатних рад директорів: спостережна і виконавча. Власники контрольних пакетів акцій представлені у спостережних радах і зацікавлені в розширенні своїх прав в управлінні та контролі за діяльністю виконавчих органів влади, але не приймають участь у виконавчому управлінні. Типова структура спостережної ради в Німеччині: акціонери — 30 %, службовці — 50 %, уповноважені банків, великі постачальники матеріалів і покупці продукції.

Основні обов'язки спостережних рад у Німеччині:

- затвердження балансових звітів;
- затвердження річного звіту;
- прийняття рішень щодо великих капіталовкладень (інвестицій);
- визначення доцільності і виду реорганізації (ліквідації) корпорації;
- визначення рівня дивідендів;
- наймання й укладання угод з виконавчими директорами (на термін до 5 років);
- контроль законності діяльності організації.

В деяких країнах, які застосовують німецьку модель корпоративного управління система керуючих органах відрізняється, відповідно до особливостей національних економічних систем та чинних законодавств. Так, у Нідерландах створюються подвійні ради в управлінні корпораціями, але без участі службовців, а у Швеції — однопалатні за участю службовців.

Ключовими учасниками японської моделі корпоративного управління є керівники корпорацій, банки, уряд та кейрецу – група корпорацій, об'єднана спільним володінням власним капіталом та здійснює торгівлю товарами і послугами в загальних інтересах цілої групи. Кейрецу в Японії працюють на пільгових угодах та промислово і законодавчо підтримуються.

Характерною рисою є те, що банк виступає основним власником акцій корпорацій, тож у складі акціонерів наявний високий відсоток банків, а також інших корпорацій. Акції повністю знаходяться в руках фінансових організацій та корпорацій. До складу 80 % спостережних рад, відповідно до японської моделі корпоративного управління, входять лише директори компанії [8, с.49-56].

Вдосконалення корпоративного управління на національному рівні стало важливим напрямом зусиль багатьох країн. Одним із інструментів, який використовується для досягнення цієї мети, є запровадження національних принципів (кодексів) корпоративного управління. Приводом до появи цих документів стало:

- по-перше, усвідомлення неможливості вирішення всіх проблем, які існують у сфері корпоративного управління, виключно на рівні національного законодавства та необхідності їх врегулювання через запровадження етичних норм у практику корпоративного управління;
- по-друге, сприйняття корпоративного управління як важливого фактору національного розвитку та необхідна вимога існування в умовах міжнародного конкурентного середовища.

Тенденції та закономірності в суспільно-політичному та соціально-економічному житті багатьох країн останніх десятиліть свідчать про усвідомлення важливого значення діяльності суспільного сектору у формі різноманітних добровільних об'єднань громадян.

Формування розгалуженої системи некомерційних громадських об'єднань в різних країнах є наслідком зміни якісних показників суспільства, яке спроможне впливати на політичне та соціально-економічне життя країни нарівні з державними інститутами, відповідно до загальних демократичних

принципів. Діяльність підприємницьких організацій у комерційному секторі сьогодні розглядається багатьма країнами як невід'ємна складова ринкової економіки, а корпоративне управління, здійснюване в рамках діяльності комерційних організацій – як необхідна умова для розвитку приватного підприємництва, засіб підвищення конкурентоспроможності на міжнародних ринках та поліпшення показників економічної діяльності в цілому.

В умовах сучасних суспільно-політичних трансформацій в різних країнах все більшої актуальності набувають процеси координації державного та суспільного сектору з метою вирішення певних соціальних проблем, які виникають як наслідок реформаційних змін. В разі відсутності в державі ефективних механізмів її взаємодії із суспільством, спостерігається дуже низький, нестабільний та незбалансований рівень зв'язків між цими інститутами, який не відповідає інтересам а ні суспільства, а ні держави в цілому; а інститути, які мають бути покликаними опосередковувати такі зв'язки або нерозвинені, або відсутні взагалі. В такому випадку, держава неохоче підтримує бізнес (або підтримує певні пов'язані із державним апаратом бізнесові групи), а бізнес здебільшого обходить інтереси держави. Постійно відбувається боротьба груп інтересів. Ці групи отримують можливість прямо впливати на розробку законотворчих і урядових документів, лобіюючи свої інтереси через систему корумпованих установ та окремих її представників.

Система державного регулювання, як фактору організації національного господарства, повинна діяти за законами соціальної, ринкової і загальної природної доцільності. У сфері соціальних відносин державі так само потрібен внутрішній чутливий регулятор, який постійно визначав би, чого не вистачає, а що є в надлишку; який щоразу вимірював би баланс розвитку та рівень обмеженості тих чи інших благ. І наочно показував, як у кожному конкретному випадку необхідно будувати раціональну комбінацію всіх виробничих засобів і ресурсів. Таким регулятором сьогодні, безумовно, виступають добровільні об'єднання громадян та їх діяльність.

Державна політика регулювання національного господарства повинна розглядатися як опрестметнене ставлення держави до суб'єкта суспільних відносин, а критерії, за якими держава намагається впливати на поведінку суб'єкта повинні стати складовими її ідеології, стратегії та політики економічного розвитку.

Суспільство у взаємодії з державою можна розглядати як одну «велику людину», як макросуб'єкта, що прагне зберегти внутрішню рівновагу і намагається застосовувати різні, інколи навіть заборонені законом методи задля забезпечення і підтвердження послідовності, цілеспрямованості, економічної доцільності щоденної людської поведінки, якщо регуляторні норми не вкладаються в критерії її економічності [5,с.89]. В таких умовах соціальні суб'єкти створюють власні «норми» своєї поведінки, які в результаті витісняють або формалізують і блокують дію офіційних норм, які неможливо виконати або виконання яких обходиться для суб'єктів соціальних відносин надто дорого.

Такі важливі соціально-психологічні, соціально-політичні та економічні

аспекти не можуть залишитися поза увагою суб'єктів соціально-політичних відносин – добровільних об'єднань. Адже недосконала регуляторна політика взагалі може призвести до розпаду самої структури регуляторної системи та дестабілізації регуляторного середовища, до розладу процесу взаємодії суб'єкта і об'єкта регулювання, до дезорієнтування соціальних суб'єктів та економічної і політичної неспроможності інститутів держави.

Тобто в процесі соціально-політичних та економічних трансформацій в країні необхідно зважати на важливу закономірність: економічність і доцільність людських дій (фактори самоорганізації) неминуче підпорядковує адміністративно-формальний характер регуляторних норм (фактори організації). Якщо це відбувається, то державна регуляторна політика взагалі втрачає власні основи і, що головне, здатність ефективно корегувати в суспільно необхідному напрямі поведінку суб'єктів ринкових відносин, «виховувати» цивілізованого та відповідального суб'єкта ринку, формувати колективні та індивідуальні мотиви та цілі, які збігаються із загальносуспільними інтересами та є тотожними стратегічним засадам суспільного розвитку.

Якісний розвиток громадянського суспільства можливий лише за умов взаємодії механізмів соціальної самоорганізації, під якими розуміється діяльність добровільних об'єднань, та його державного регулювання та управління, що, у сучасних умовах, означає сполучення відповідального організаційного управління з боку державних органів влади, а також суспільних інститутів [11, с.90-92].

Так, громадянське суспільство, створюване зокрема і добровільними об'єднаннями в контексті участі у соціально-політичних трансформаційних процесах виконує ряд важливих функцій:

- контроль за дотриманням прав людини, укріплення законності та правопорядку;
- виховання правової грамотності населення;
- створення атмосфери громадянської участі в існуванні та розвитку держави, залучення різноманітних суспільних груп до соціально-політичного процесу;
- контроль та, у разі необхідності (наявності ситуацій підвищення повноважень, корупції тощо), обмеження влади чиновників;
- забезпечення гласності шляхом інформування суспільства.

Значення добровільних об'єднань для політичного та соціально-економічного розвитку країни важко переоцінити, адже реалізація їх діяльності є тим самим чутливим індикатором трансформаційних змін, що відбуваються в державі, відповідно до якого повинна будуватися державна політика. Добровільні об'єднання, кожне в своїй сфері: громадські об'єднання – у галузі соціально-значимих відносин, господарські товариства – в економічній сфері, слугують єдиній найважливішій цілі: розвиток всіх галузей держави через задоволення суспільних, соціальних, економічних та інших інтересів її громадян.

Література

1. Большой иллюстрированный словарь иностранных слов: 17 000 слов. – М.: «Издательство АСТ»: ООО «Издательство Астрель»: «Русские словари», 2002. – 960с.
2. Влада і суспільство: діалог через громадські ради: монографія / Шайгородський Ю. Ж., Андрійчук Т. С., Дідух А. Я. [та ін.] ; за заг. ред. Шайгородського Ю. Ж. – К.: ПАЛИВОДА А. В., 2011. – 148 с.
3. Гоббс Т. Избранные произведения: В 2 т. Т. 2. – М.: Мысль, 1964. – 748 с.
4. Дзюндзюк В. Б. Ефективність діяльності публічних організацій: монографія / В. Б. Дзюндзюк. – Х.: ХарPI УАДУ «Магістр», 2003. – 236 с.
5. Дмитриченко Л.И. Государственное регулирование экономики: методология и теория: Монография. – Донецк: Издательство «УкрНТЭК», 2001. – 329 с.
6. Друкер. Питер Ф. Энциклопедия менеджмента.: Пер. с англ. – М.: Издательский дом «Вильямс», 2004. – 432 с.: ил. – Парал. тит. англ.
7. Енциклопедія державного управління. У 8 т. – Т. 8: Публічне врядування / наук.-ред. кол.: В. С. Загорський [та ін.] – Львів: ЛРІДУ, НАДУ, 2011. – 712 с.
8. Ігнат'єва І. А. Корпоративне управління [текст]: підручник. / І. А. Ігнат'єва, О. І. Гарафоновна – К.: «Центр учбової літератури», 2013. – 600 с., с.49-56
9. Кучеренко І.М. Організаційно-правові форми юридичних осіб приватного права. – К.: ІДіП, ДП «Юридичне видавництво «Аста», 2004. – 328 с.
10. Мальська М. П., Мандюк Н. Л., Занько Ю. С. Корпоративне управління: теорія та практика. Підручник.– К.: Центр учбової літератури, 2012. – 360 с.
11. Онищенко О.А. Взаємодія факторів організації та самоорганізації національного господарства як запорука стабільного розвитку економіки країни //InternationalScientific-PracticalConferenceModernTransformationofEconomicsandManagementintheEraof Globalization: ConferenceProceedings. January 29, 2016. Klaipeda: BaltijaPublishing. – p. 89-92
12. Політологія: Навчальний посібник / Щедрова Г. П., Барановський Ф. В., Карчевська О. В., Мазур О. Г., Михайловская О. Г., Новакова О. В., Пашина Н. П., Пробийголова Н. В. – Луганськ: Вид-во СНУІм. В.Даля, 2011. – 304 с.
13. Принципи корпоративного управління: Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку. Офіційний веб-сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nssmc.gov.ua/activities/corpmangement>
14. Проблеми міжнародних відносин: [зб. наук.праць/ наук. ред. Канцелярук Б. та ін.]. – К.: КиМУ, 2012. – Вип. 5. – 451 с.
15. Тимцуник В. І.Публічне адміністрування: навчальний посібник / Ю. Г. Кальниш, Т. М. Лозинська, В. І. Тимцуник. – Полтава: РВВ ПДАА, 2015. – 185 с.
16. Чиркин В.Е. Публичное управление: учебник / В.Е. Чиркин. – М:

Юристь, 2004. – 475с.

17. Шлихтер А. «Третий сектор» (некоммерческий) гражданского общества США / А. Шлихтер // *Мировая экономика и международные отношения.* – 2006. – №12. – С.31–39.

18. Шляхтун П. П. Політологія: історія та теорія: підручник / П. П. Шляхтун. – К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2010. – 451 с.

19. Якобсон Л.И., Санович С.В. Смена моделей российского третьего сектора: фаза импортозамещения // *Общественные науки и современность.* 2009. №4. С. 22-23.

20. Ястремська О. М. Публічне адміністрування: навчальний посібник / О. М. Ястремська, Л. О. Мажник. – Х.: ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2015. – 132 с.